

Representantforslag 83 S

(2016–2017)

fra stortingsrepresentantene Ketil Kjenseth, Iselin Nybø, Ola Elvestuen og André N. Skjelstad

Dokument 8:83 S (2016–2017)

Representantforslag fra stortingsrepresentantene Ketil Kjenseth, Iselin Nybø, Ola Elvestuen og André N. Skjelstad om opprettelse av et program for teknologiutvikling i vannbransjen

Til Stortinget

Bakgrunn

Forslagsstillerne viser til at samfunnet er kritisk avhengig av vannbransjen, som gir oss rent vann i springen og rent vann i naturen. Svikt i vann- og avløpstjenestene vil ha store konsekvenser for bl.a. helse, miljø og sikkerhet i samfunnet.

Vann- og avløpstjenestene utføres i hovedsak av kommuner og kommunalt eide selskaper. Til sammen er det 1 100 vannverk og 2 700 avløpsanlegg som er eid av kommuner eller kommunalt eide selskaper, samt 850 mindre samvirkevannverk/hyttevannverk o.l. i områder der det ikke er bygget ut kommunalt tilbud. Disse fellesanleggene forsyner over 90 pst. av befolkningen med drikkevann og renser avløpet fra 85 pst. av befolkningen. Resterende innbyggere bor i mer spredtbygde strøk med egne løsninger for vann og avløp.

Vann- og avløpstjenestene er en naturlig monopolvirksomhet, da det verken økonomisk, sikkerhetsmessig eller praktisk sett er aktuelt å bygge ut konkurrerende infrastruktur. I 2012 sørget Stortinget for at vann- og avløpsanleggene forblir i kommunalt eie eller eid av samvirker, gjennom vedtakelse av lov om kommunale vass- og avløpsanlegg.

Vannbransjen står overfor store utfordringer i arbeidet med å levere tilfredsstillende vann- og avløpstjenester fremover. Ifølge rapporten «Investeringsbehov i vann- og avløpssektoren» (Norsk Vann, 2013)

er det estimert et investeringsbehov i vann- og avløpsanleggene frem til 2030 på 490 mrd. kroner, for å kunne:

- levere vann- og avløpstjenester til en stadig voksende befolkning, som særlig kommer i urbane områder,
- tilfredsstillende stadig strengere kvalitets- og sikkerhetskrav til tjenestene,
- tilpasse kommunene til klimaendringene og stadig mer ekstreme nedbørmengder,
- sørge for en bærekraftig fornyelsestakt av det omfattende ledningsnett, som innebærer en dobling i forhold til dagens nivå.

Forslagsstillerne er kjent med at det ikke bare er Norge som har behov for å trappe opp investeringene innen vann og avløp i årene fremover. Vannkrise og klimaendringer står begge på listen over de fem største risikofaktorene for verdens befolkning i «Global Risks Report 2017» fra World Economic Forum. FN's bærekraftsmål frem til 2030 understreker viktigheten av vann og sanitær gjennom mål nr. 6:

«Sikre bærekraftig vannforvaltning og tilgang til vann og gode sanitærforhold for alle.»

Behov for forskning og teknologiutvikling

Forslagsstillerne mener de store investeringene på vann- og avløpsområdet må gjøres på en mest mulig kostnadseffektiv og bærekraftig måte. Finansiering av tjenestene skjer gjennom vann- og avløpsgebyrer fra abonnentene i henhold til selvkostprinsippet. En gjennomsnittlig husstand betalte i 2016 i sum 8 950 kroner for vann og avløp (inkl. merverdiavgift), det vil si ca. 25 kroner dagen per husstand. Investeringsbehovene tilsier at gebyrene må øke i mange kommuner fremover. Utvikling av innovative,

kostnadseffektive løsninger kan gi store besparelser både ved investering og drift, og dermed lavere gebyrer på sikt for innbyggerne.

Vannbransjen er en teknologitung bransje som har et stort potensial i å utvikle og ta i bruk ny kunnskap og ny teknologi. I rapporten «Beskrivelse av FoU-behovet i VA-sektoren» fra forskningsnettverket VAnnforsk (Ødegaard, 2012), er det pekt på følgende prioriterte forskningsbehov på vann- og avløpsområdet:

1. analyse av hva som er bærekraftige vann- og avløpssystem
2. håndtering av utfordringer knyttet til overvann og fremmedvann
3. håndtering av utfordringer knyttet til miljøgifter
4. håndtering av utfordringer knyttet til bruk av slam
5. håndtering av utfordringer knyttet til risiko, sikkerhet, sårbarhet og beredskap
6. utvikling av energi- og karbonnøytrale rensesystemer for norske forhold
7. utvikling av systemer for styring, overvåking og kontroll.

I tiden etter denne kartleggingen er det to temaer som har kommet stadig høyere opp på listen over forsknings- og teknologiutviklingsbehov, og som forslagsstillerne også vil trekke frem:

Det nedgravde ledningsnett for vann, avløp og overvann utgjør 90 pst. av verdien på vann- og avløpsanleggene og må planlegges for en levetid på minst 100 år. Det er et stort etterslep i vedlikehold og fornyelse av denne infrastrukturen. Over 30 pst. av drikkevannet lekker ut fra vannledningene. Ca. 60 pst. av avløpsvannet som belaster rensesystemene, er såkalt «fremmedvann» fra nedbør, grunnvann og drikkevann som har kommet inn i avløpsledningene. Utvikling av bedre fornyelsesmetoder for ledningsnett, herunder såkalte gravefrie løsninger (NoDig), vil gi store besparelser. I det fremtidige arbeidet med teknologiutvikling er det naturlig at ledningsteknologi er en av hovedsatsingene, fordi dette området har vært lite vektlagt tidligere, og fordi investeringsbehovet utgjør hoveddelen av det totale investeringsbehovet i bransjen. Slike løsninger representerer også et stort potensial for redusert klimaavtrykk.

Et annet viktig satsingsområde, som vektlegges internasjonalt, vil være «smart vann i smarte byer». Det er viktig å finne ut hvilke muligheter som ligger i en slik satsing for den norske vannbransjen. Det handler blant annet om måling og styring av vannforbruket, tiltak for redusert vannforbruk, bruk av nedbør og overvann som en ressurs i bybildet fremfor et problem, bedre digital samordning med andre infrastrukturtenester m.m.

På tross av de store behovene er det i dag liten aktivitet i Norge for utvikling av ny kunnskap og nye teknologier på vann- og avløpsområdet. Forslagsstillerne hører fra flere aktører i vannbransjen, både fra kommunene og kommunalt eide selskaper og fra rådgiverne og leverandørene, at det oppleves som risikabelt å satse på utvikling av nye teknologier fremfor å basere seg på tradisjonelle løsninger. Det foreligger få eller ingen incentiver i dag til å satse på forskning og teknologiutvikling i vannbransjen, og derfor velges i for stor grad gårsdagens løsninger til å løse fremtidens utfordringer.

Forslagsstillerne har merket seg at det ikke er noe eget FoU-program eller øremerkede FoU-midler på vann- og avløpsområdet i Norge. Forslagsstillerne mener det kan henge sammen med at det ikke er utpekt ett departement med et særlig ansvar for vann- og avløpsområdet i Norge. Dagens beskjedne forsknings- og innovasjonsaktivitet blir i stor grad finansiert av de større kommunene og de få interkommunale selskapene. Det nye forskningsprogrammet «FOR-KOMMUNE» vil særlig være relevant for tverrsektorielle problemstillinger i kommunene, men vil ikke erstatte behovet for tematisk innrettede programmer innenfor de enkelte kommunale ansvarsområdene. I tillegg er det mulig å søke om noen midler gjennom EU-programmer, enkelte regionale forskningsfond, samt Leverandørutviklingsprogrammet. Men dette er ikke tilstrekkelige incentiver til å få fart på en nødvendig utvikling i en viktig bransje.

Stort potensial

Forslagsstillerne er opptatt av at vannbransjen skal lykkes i arbeidet med å levere nok, rent og trygt vann, fjerne avløpsvann på en hygienisk og miljømessig forsvarlig måte, utnytte ressursene på en bærekraftig måte og redusere sitt klimafotavtrykk så mye som mulig. Dette kan ikke oppnås ved å bruke gårsdagens teknologi. Investeringene må økes i årene fremover, og besparingspotensialet ved utvikling av bærekraftig og kostnadseffektiv teknologi er stort.

Forslagsstillerne vil særlig peke på at vann- og avløpstjenestene er helt avgjørende for samfunnets funksjonsevne. En økt satsing på forskning og teknologiutvikling vil bidra til økt sikkerhet og beredskap i vannbransjen.

Forslagsstillerne vil også fremheve muligheten som vannbransjen har for å bli energinøytral. I henhold til rapporten «Energianalyse av norsk VA-sektor» (Asplan Viak, 2016) står de kommunale vann- og avløpsvirksomhetene for 11 pst. av energibruken i kommunal sektor, tilsvarende 850 GWh. Beregninger viser at det er et uutnyttet potensial på mer enn 1 TWh i vann- og avløpsanleggene, hvorav 20 pst. kan hentes ved energieffektivisering og de øvrige 80 pst. ved produksjon av fornybar energi i anleggene gjen-

nom produksjon av biogass fra slam, energi fra avløpsvannet gjennom varmepumper, mikrokraft fra vanddistribusjonssystemet mv. Mer forskning og teknologiutvikling vil kunne stimulere til en energisatsing i vannbransjen som også vil bidra til at Norge kan oppfylle sine klimaforpliktelser.

Forslagsstillerne mener at en satsing på forskning og teknologiutvikling i vannbransjen vil kunne bidra til det grønne skiftet i Norge og gi økt vekst og sysselsetting i hele landet. En satsing vil gi ringvirkninger i både offentlig og privat del av bransjen. Samlet årsproduksjon for vann- og avløpstjenester var 18,4 mrd. kroner for 2015, og av dette ble 72 pst. benyttet til kjøp av varer og tjenester i markedet.

Hvis man lykkes med utvikling av fremtidsrettede løsninger på vann- og avløpsområdet nasjonalt, vil så vel norsk vanteologi som vannkompetanse ha et stort marked i andre land. Som et nærliggende eksempel har Danmark allerede på gang en stor satsing på utvikling og eksport av dansk vannkompetanse og -teknologi, i et godt samspill mellom vannbransjen og statlige myndigheter.

Vannbransjen i Norge har et stort rekrutteringsbehov. Satsing på teknologiutvikling vil kunne gi bransjen et styrket omdømme, og satsing på innovative løsninger vil bidra til en mer attraktiv bransje som ungdom vil søke seg til. Videre vil økt teknologiutvikling stimulere til et kompetanseløft for hele bransjen.

Siden alle vann- og avløpskunder vil ha nytte av økt forskning og teknologiutvikling, bør kostnadene fordeles mest mulig rettferdig, og ikke minst må aktiviteten økes. Forslagsstillerne er kjent med at vannbransjen tidligere har forsøkt å komme frem til kollektive løsninger for et felles forsknings- og teknologiutviklingsfond, men at det er utfordrende å få til-

strekkelig frivillig oppslutning til å realisere et slikt fond.

Forslagsstillerne mener derfor at staten må ta en mer aktiv rolle på dette viktige samfunnsområdet og bidra med etablering av et forsknings- og teknologiutviklingsprogram på vann- og avløpsområdet. Programmet bør i en oppstartsfase være et delt ansvar mellom stat og kommuner – og eventuelt med bidrag fra leverandørindustrien. Programmet bør i hovedsak, etter hvert, finansieres med årlige, øremerkede bidrag over vann- og avløpsgebyret. Det vil innebære en marginal økning av vann- og avløpsgebyret for den enkelte husstand, men vil på sikt innebære mer kostnadseffektive løsninger og dermed lavere gebyr totalt. En finansiering over vann- og avløpsgebyret kan la seg gjøre ved revisjon av lov om kommunale vass- og avløpsanlegg, der det tas inn en hjemmel for et øremerket bidrag fra gebyret til et forsknings- og teknologiutviklingsfond.

Forslagsstillerne er kjent med at det finnes slike forsknings- og teknologiutviklingsfond/-programmer på vann- og avløpsområdet i flere land det er naturlig å sammenlikne seg med, som Sverige, Danmark og Nederland. Forslagsstillerne mener det vil være nyttig å se på erfaringene fra disse landene som et bakteppe for etableringen av en norsk ordning.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

Stortinget ber regjeringen fremme forslag til en norsk modell for et program for teknologiutvikling i vannbransjen, som et spleiselag mellom staten, kommunene og leverandørindustrien.

30. mars 2017

Ketil Kjenseth

Iselin Nybø

Ola Elvestuen

André N. Skjelstad

